

ISTOTA KONTRAKTÓW W SPÓŁDZIELNIACH MLECZARSKICH

Danuta Mierzwa

Katedra Ekonomiki i Organizacji Rolnictwa, Akademia Rolnicza we Wrocławiu

Wstęp

Niestabilność ekonomiczna otoczenia, silna presja liberalizmu i koncentracja przedsiębiorstw kształtuje relacje spółdzielnia – członkowie, wywierając pośredni wpływ na strukturę spółdzielni.

Analizując francuskie i anglosaskie kontrakty spółdzielcze zawarte między członkami a spółdzielnią można zauważyć, że statuty spółdzielcze pozwalają na ich dużą elastyczność. Elementami, które najczęściej ulegają zmianie w kontraktach, to jakość produktów, wielkość produkcji, cena płacona rolnikom i sposób wynagrodzenia udziałów kapitałowych.

„Spółdzielnia jest dobrowolnym zrzeszeniem autonomicznych osób w celu zaspokojenia ich potrzeb ekonomicznych, społecznych i kulturalnych ze środków wspólnego przedsiębiorstwa, w którym władza jest sprawowana w sposób demokratyczny” (International Co-operative Alliance, 1995).

Związek definiując spółdzielnię podkreśla, że należy ona w całości do swoich członków, którzy mają równe prawa odnośnie podejmowania decyzji strategicznych w spółdzielni.

Relacje spółdzielnia – członkowie są często burzone nie tylko przez zmieniające się otoczenie ekonomiczne Europy, ale coraz częściej przez niejednorodność zrzeszających się spółdzielni.

Obecnie spółdzielnie rolnicze rozwijają się niestabilnie ze względu na wzrastającą presję gospodarki liberalnej. Niepewność kryje się w umowach podpisanych przez Światową Organizację Handlu, jak również w konsekwencjach rozszerzenia UE na kraje Europy Środkowej i Wschodniej. Funkcjonujące spółki kapitałowe są zainteresowane w większym stopniu wartościami indywidualnymi niż współpracą, a spółdzielnie ulegają koncentracji w środowisku przedsiębiorstw rolniczych. Wielkość gospodarstw rolniczych wzrasta przy zmniejszającej się ich liczbie. Zachowanie menadżerów spółdzielni ewoluuje w kierunku zrzeszania spółdzielni różnorodnych. Te zmiany środowiska spółdzielczego prowadzą do zmiany relacji spółdzielnia – członkowie.

Jaki więc wpływ na strukturę spółdzielni mają zawierane kontrakty przez spółdzielnię z jej członkami?

Aby odpowiedzieć na to pytanie i uzupełnić występującą lukę informacyjną, autorka prezentuje w artykule doświadczenia Francuzów [DUVALEIX i in. 2004],

którzy przeprowadzili analizę kontraktów spółdzielczych w sektorze mleka w zachodniej Francji. Analizy zawieranych kontraktów dokonano również w kontekście dostępnej literatury anglosaskiej i francuskiej.

Sytuacja mleczarni

Spojrzenie na relację spółdzielni – członkowie w mleczarniach dotyczy z jednej strony celu działania spółdzielni, z drugiej strony celu jej członków i wreszcie celu wspólnego spółdzielni – członkowie. Definicja celu działania spółdzielni jest złożona, na co wskazuje bogata literatura [PHILLIPS 1953; HELMBERGER, HOOS 1962; BATEMAN i in. 1979; LEVAY 1983; STAATZ 1983; SEXTON 1986]. Wiadomo, że spółdzielnia istnieje w interesie swoich członków, ale ma również ograniczenia – jako przedsiębiorstwo przetwórcze. W ramach tego modelu spółdzielnia szuka optymalizacji wartości globalnej zaangażowania spółdzielczego, które można zdefiniować jako wartość do podziału według uczestnictwa solidarnościowego [DESHAYES 1988]. W efekcie ta wartość jest również przychodem brutto spółdzielni, w której zawarte są klasyczne koszty produkcji i zarządzania, występujące we wszystkich przedsiębiorstwach, za wyjątkiem kosztów zakupu mleka. Członkowie są właścicielami swojej spółdzielni finansowanej wpłatami udziałami w zależności od ilości dostarczonego mleka. Spółdzielnie zachowują część nadwyżek, które przeznaczane są na dalszy jej rozwój. Obok roli ekonomicznej spółdzielni uwzględnia się rolę społeczną wobec swoich członków. Spółdzielnia świadczy usługi, które nie zawsze są rentowne, ale są przydatne dla członków.

Obecnie spółdzielnie mleczarskie korzystają ze swobody ustalania relacji ze swoimi członkami. Występuje polityka stosowania produkcji ograniczonej i mleka dostarczonego przez swoich członków. Ponadto międzynarodowa współpraca określa wahania zmienności cen mleka.

Obecnie kontrakt spółdzielczy zawiera kilka klauzul, takich jak: wielkość produkcji, jakość, wynagrodzenie za produkt, okres i uczestnictwo solidarnościowe. Można sobie wyobrazić również klauzulę o wynagrodzeniu udziałów kapitałowych. Każda z tych klauzul winna zawierać kilka wariantów. Kontrakt spółdzielczy aktualnie koresponduje z manierą jednej kombinacji możliwej do modelowania. Jest to kombinacja kilku kontraktów indywidualnych dla wzorcowego kontraktu spółdzielczego. Zasadnicze pytania, które się nasuwają to: czy kontrakt spółdzielczy może być kombinacją kontraktów indywidualnych? Czy jest możliwe, by w sposób ekonomiczny prowadzić taką kombinację? Kiedy i w jakich okolicznościach? Odpowiedzi nie są jednoznaczne.

Elementy kontraktu spółdzielczego

Spółdzielnie rolnicze, a w szczególności mleczarnie, koncentrowały się i dywersyfikowały, by lepiej przystosować się do rynku przetwórczego i by móc realizować ekonomię skali. Tymczasem członkowie mieli trudności, by znaleźć się w nowej organizacji. Czuli, że są coraz bardziej oddaleni od centrum decyzyjnego, co wzbudzało niezadowolenie. Ponadto oczekiwania członków coraz bardziej się różniły z powodu niejednorodności występującej między nimi [DUVALEIX, SALMERON 2002].

Ta niejednorodność zrzeszania się skłania do postawienia pytania o wiarygodność tego samego kontraktu dla wszystkich producentów tej samej spółdzielni.

Jednolity kontrakt nie jest więc ściśle praktykowany. Istnieje wiele modyfikacji, wszyscy producenci mleka nie są wynagradzani po tej samej cenie. Cena zależy od składników mleka i jakości sanitarnej. W ten sposób hodowcy produkujący mleko bogate w tłuszcz i białko będą lepiej opłaceni niż pozostali. Również niektóre spółdzielnie mleczarskie namawiają producentów do produkowania latem, aby wynagrodzić ich lepiej w tym okresie. Bardziej przekonującym przykładem jest produkcja mleka biologicznego. Producenci produktów biologicznych przestrzegają specyficznych zasad produkcji, aby otrzymać lepszą ich waloryzację. Przykłady te świadczą o tym, że spółdzielnie praktykują różne kontrakty, które nie są wcale przeznaczone dla wszystkich producentów. System jest jednak przejrzysty – wszyscy producenci spółdzielni są informowani o praktykach spółdzielni.

Trzeba postawić jednak kilka pytań odnośnie rozwoju kontraktu spółdzielczego. Czy spółdzielnie mogą zobowiązać się do skupu całkowitej produkcji mleka w przyszłości? Po jakich cenach? Czy będą mogły wynagrodzić niektórych swoich członków (np. tych produkujących mleko specyficznej jakości) w zależności od specyficznych kanałów dystrybucji na rynku? Czy będą mogły zawierać kontrakty pozwalające ich członkom zarządzać zmiennością ich dostaw? Wreszcie, czy spółdzielnie będą mogły wynagradzać udziały kapitałowe niejednakowo, według klauzuli kontraktu indywidualnego? Ostatnie pytanie nie może zostać przeanalizowane, ponieważ mieści się to w ramach stricte prawnych, na które spółdzielnie nie mają żadnego wpływu.

Obecnie członkowie dostarczają swoje mleko w całości mleczarniom. Dostawy w części są mało praktykowane, ponieważ mleko psuje się i może być składowane tylko w formie płynnej przez kilka dni i jest produkowane codziennie.

Umowa skupu w części zawarta z dwoma spółdzielniami może być brana pod uwagę tylko wówczas, jeśli rolnik jest członkiem kilku struktur spółdzielczych. Obecnie statuty spółdzielni zabraniają stosowania takich praktyk. Producent mleka może jedynie część swojego mleka dostarczać spółdzielni, a pozostałą część dostarczyć podmiotowi prywatnemu.

Dyskusja nad francuskim kontraktem spółdzielczym

Profesjoniści ds. spółdzielni rolniczych kwalifikują relację spółdzielnia – członkowie do kategorii „zobowiązania spółdzielczego”. Preferowane jest jednak bardziej określenie kontrakt, zawiera on bowiem w sobie formę silnej zależności ekonomicznej rolnika. Dla rolników określenie kontrakt jest bliskoznaczne z integracją. Kontrakt oznacza utratę autonomii wobec przedsiębiorstwa, natomiast zobowiązanie łączy walory społeczne spółdzielni w aspekcie czysto ekonomicznej transakcji danym produktem [DUVALEIX, SALMERON 2002]. Dla nas kontrakt jest definiowany jako umowa natury społeczno-ekonomicznej zawarta na piśmie lub ustnie między rolnikami i spółdzielnią.

Kontrakty są dobrze postrzegane. Spółdzielnie i członkowie muszą przestrzegać prawnych statutów, które są takie same dla wszystkich spółdzielni: rolniczych, skupu i sprzedaży produktów rolnych. W przeciwieństwie do niektórych opinii członkowie spółdzielni chętnie zawierają kontrakty ze swoją spółdzielnią. Zobowiązują się dostarczać spółdzielni produkty swojego gospodarstwa i wpłacają niezbędną liczbę udziałów, których ilości skorelowane są z ilością dostaw.

Ustalane są często reguły wewnętrzne, określające rozwiązania do niej pasujące. Na przykład żaden punkt statutu spółdzielczego nie określa ceny płaconej producentom za dostarczane produkty. Reguła ceny przeciętnej jest wspólnie akceptowana przez spółdzielnie i ich członków, ale nie jest określana w statucie. Jest ona ogólnie stosowana w spółdzielniach mniejszych, gdzie członkowie są jednorodni. Przez inne spółdzielnie jest to mniej praktykowane. Niektóre spółdzielnie mleczarskie stosują pewne premie ilościowe, korzystne dla gospodarstw z wysoką preferencją mleczarską.

Inny przykład to spółdzielnie skupu zbóż, gdzie sprzedaż jest po cenie określonej. Kurs dnia wisi na tablicy i każdy członek decyduje, w którym momencie chce sprzedać swój produkt [PEDROTTI 1985].

Już dużo wcześniej zastanawiano się nad sposobem wynagradzania za dostarczane produkty rolne. Zamiast wynagradzania po cenie przeciętnej, spółdzielnia może oferować wynagrodzenie równe, które byłoby identyczne dla wszystkich. Dałoby to perspektywę integracji produkcji rolniczej [COMMISSION GAUTHIER 1994].

We Francji występują dwie koncepcje spółdzielni rolniczych – pozioma¹ i pionowa. Według pierwszej koncepcji rolnicy łączą się, by zwiększyć swoją pozycję zaopatrzeniową na rynku. Koncentrując w ten sposób swoją produkcję mogą negocjować cenę. Ta koncepcja zwiększa ich konkurencyjność na rynku i broni ich interesów jako producentów.

Według koncepcji pionowej rolnicy rozwijają wewnątrz swojego przedsiębiorstwa działalność przetwórczą ich surowców, co pozwala im uzyskać więcej wartości dodanej [CONVERT 1972]. Te dwie koncepcje powstawały na mocy kolejnych ustaw, na podstawie których konstruowano nowe statuty spółdzielni francuskich².

Elementy kontraktu spółdzielczego wyjaśniają kto jest członkiem spółdzielni, jakie ilości produktu uwzględnia się w kontrakcie, jak dzielone są nadwyżki bilansowe i jak długo trwa kontrakt.

Członkowie spółdzielni

Przystąpienie do spółdzielni jest otwarte dla każdej osoby fizycznej i prawnej, mającej kwalifikacje rolnicze lub leśne. Przystąpienie do spółdzielni jest możliwe dla wszystkich rolników z obrębu terytorialnego działania spółdzielni, za wyjątkiem tych, którzy zaangażowali się już w innej spółdzielni tego samego rodzaju produkcji lub tej samej usługi.

Ilości dostarczane

Kandydat, aby przystąpić do spółdzielni, zobowiązuje się do: korzystania z usług spółdzielni bądź w całości, bądź w części, które będą wykonywane za jej

¹ Użyty tu wyraz „pozioma” nie ma związku ze spółdzielniami „polyvalantes” (o produkcji różnorodnej).

² Spółdzielnie francuskie podlegają ustawie z 10 IX 1947 r., modyfikowanej następnie ustawą z 27 VI 1972 r., wreszcie ustawą z 3 I 1992 r., która pozwoliła na otwarcie kapitału udziałowego dla inwestorów zewnętrznych i wyjście ze statusu spółdzielni. Status prawny spółdzielni jest zapisany w Kodeksie Rolnym, Tytuł II księgi V (art. L.521-1 do L.529-6 i R.521-1 do R.529-2).

pośrednictwem. Statut każdej spółdzielni określa jej istotę, czas i sposób jej zaangażowania oraz sankcje stosowane w przypadku niewywiązania się ze zobowiązań³.

Rozdzielanie nadwyżek proporcjonalnie do wykonanych operacji

Po dokonaniu odpisów na rezerwy obowiązkowe i fakultatywne oraz po odpisaniu odsetek na rzecz udziałów (jeśli ma to miejsce), a także po odprowadzeniu dywidend reszta wypracowanych nadwyżek bilansowych może być rozdzielona między członków spółdzielni proporcjonalnie do ilości operacji zrealizowanych ze spółdzielnią według zasad przewidzianych w statutach. Decyzja o podziale nadwyżek podjęta jest przez Walne Zgromadzenie na wniosek Rady Nadzorczej⁴.

Ten element wyszczególnia warunki rozdzielania nadwyżek w spółdzielni. Nadwyżka w gotówce nie jest rozdzielana w całości. Poza rezerwami obowiązkowymi tworzonymi w celu zabezpieczenia się przed ewentualnymi kłopotami finansowymi, część nadwyżki jest zarezerwowana na ewentualne inwestycje. Inna część może być przeznaczona na wynagrodzenia od kapitałów własnych⁵.

Okres

Okres jest wyszczególniony w momencie przystąpienia. Potem odnowienie kontraktu spółdzielczego odbywa się w milczeniu⁶.

Podsumowując – ogólny statut spółdzielczy (szczególnie we Francji) daje dużo swobody spółdzielniom rolniczym w ich adaptacji z otoczeniem ekonomicznym. Przeszkody, które napotyka się po drodze, wynikają z praktyk stosowanych przez spółdzielnie i jej członków, a nie z ram prawnych spółdzielni rolniczych.

Spojrzenie anglosaskie

Fundamentalne zasady organizacji spółdzielczych uchwalone przez Kongres MZS w Manchesterze w 1995 r. to:

- pierwsza zasada – przystąpienie dobrowolne i otwarte drzwi dla wszystkich,
- druga zasada – demokratyczne zarządzanie (1 członek = 1 głos),
- trzecia zasada – udział ekonomiczny członków,
- czwarta zasada – autonomiczność i niezależność,
- piąta zasada – edukacja, szkolenie i informacja,
- szósta zasada – współpraca między spółdzielniami,
- siódma zasada – odpowiedzialność wobec wspólnoty.

³ Art. R.522-3 Kodeksu Rolnego.

⁴ Art. R.524-20 Kodeksu Rolnego.

⁵ Spółdzielnie mogą odpisać na swój kapitał udziałowy odsetki, których stopa ustalona w statutach może być mniejsza lub równa średniej stopie obligacji publikowanej przez Ministra ds. gospodarki (art. 14, nr 47-1775 z dn. 10 IX 1947 wymieniony w art. L.52-3 Kodeksu Rolnego).

⁶ Art. R.522-4 rozdz. 6 Kodeksu Rolnego.

Trzy pierwsze zasady są najszerszej akceptowane i stosowane w spółdzielniach na całym świecie. Tymczasem wg środowiska kulturowego, społecznego i ekonomicznego kontrakt spółdzielczy jest pojmowany różnie.

Spółdzielnia wg tego spojrzenia jest ograniczona do 4 zasad praktycznych [NILSSON 1996; MEYER 1997]:

- osoby posiadające i finansujące spółdzielnie mają prawo ją użytkować (user-ower),
- osoby kontrolujące spółdzielnie są również osobami użytkującymi (user-control),
- najważniejszym celem spółdzielni jest zaopatrzenie i podział zysków między spółdzielców na bazie jej użytkowania (user-benefits),
- spółdzielnia istnieje i działa w interesie członków, więc to oni winni decydować o warunkach przystępowania do niej.

Anglosasi dają spółdzielniom dużą swobodę, na podstawie której przestrzegają zasad International Co-operative Alliance z 1995 r., ale nie precyzują reguł zastosowania tych zasad. Ta elastyczność pozwala na dużą swobodę adaptacji spółdzielni do środowiska ekonomicznego. Nowe formy spółdzielni amerykańskich „new generation cooperatives” zmieniły wizję tradycyjnych kontraktów spółdzielczych. Połączyły one udziały z prawem dostaw produktów rolniczych. Spółdzielnia określa ilość i cenę każdej dostawy w zależności od wielkości produkcji niezbędnej do efektywnego wykorzystania urządzeń produkcyjnych (pełnej zdolności produkcyjnej) i wielkości koniecznych kapitałów do rozwoju działalności.

Prawa dostaw stały się towarem, posiadają więc wartość i mogą być zbywalne na rynku [HARRIS i in. 1996]. Postępując w ten sposób przyjmowanie nowych członków coraz bardziej się zawęża. Członek bowiem jest jednocześnie dostawcą surowca i udziałowcem w spółdzielni.

Koncepcja nowego kontraktu spółdzielczego

Ekonomia mleczarska ewoluuje w kierunku liberalizmu. Kwoty mleczne są mocno krytykowane przez niektóre kraje UE. Ich ewentualne zniesienie stawia pytanie, w jakim kierunku będą ewoluować ilości produkcyjne? Czy się zwiększą?

Zarządy spółdzielni mleczarskich myślą, że w początkowym okresie wielkości te zaczną wzrastać, a jak zaczną odczuwać problemy związane ze sprzedażą swoich produktów, zaczną ilości te obniżać.

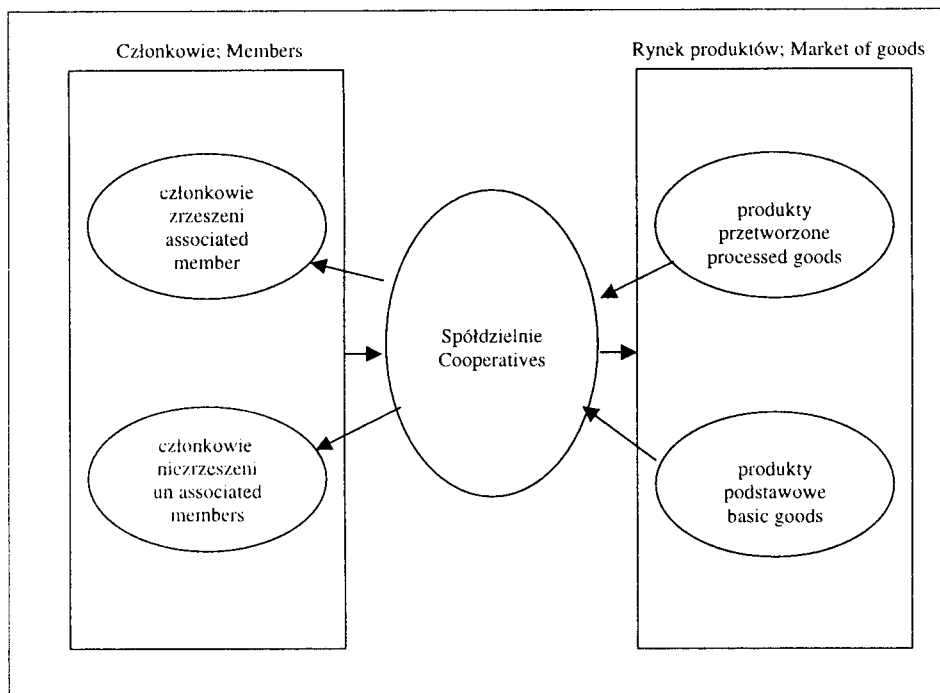
Ograniczenie wielkości skupu, które będzie uzależnione od zbytu, pozwoli na planowanie produkcji. Niektórzy reprezentują odmienne opinie.

Zniesienie kwot mlecznych będzie miało swoje konsekwencje. Spadną ceny mleka i w konsekwencji dużo producentów przestanie produkować mleko [BOUAMRA-MÉCHEMACHE, REQUILLARD 2000]. Dla tych producentów ilość mleka korespondująca z zaprzestaniem produkcji jest ważniejsza niż ilość korespondująca ze zwiększeniem wielkości zakładów mleczarskich. W konsekwencji, nawet jeśli gros zakładów zwiększyłoby wielkość produkcji, zasoby mleka przeznaczane dla spółdzielni mleczarskich będą niewystarczające. Dla rolników zmniejszenie produkcji spowoduje trudną sytuację ekonomiczną i rezygnację z zawodu producenta mleka [DUVALEIX, SALMERON 2002].

Stawiając hipotezę otoczenia ekonomicznego bardziej liberalnego, trzeba zastanowić się nad ewolucją ilości produkowanych. W tym przypadku byłyby za-

warte specyficzne kontrakty, aby powiązać ilość mleka z rynkiem produktów. Koncepcja specjalizacji mogłaby mieć prawdziwe znaczenie. Hodowca produkowałby mleko na potrzeby rynku finalnego.

Na rynku produktów spółdzielni wystąpi wówczas segmentacja dwóch typów rynków: jeden rynek produktów przetworzonych o dużej wartości dodanej i rynek produktów podstawowych (rys. 1). Trzeba analizować więc kilka scenariuszy, ponieważ ważne będzie prowadzenie różnych strategii (np. strategia dominacji na rynku produktów przetworzonych i podstawowych oraz strategię mieszane).

Źródło; Source: Recma, Paris, Nr 288/2004: 46

Rys. 1. Model zasadniczy

Fig. 1. Basic model

Traci się tu ideę łańcucha przetwórczego ważnego w sektorze rolniczym. Wszyscy producenci nie mogą produkować mleka dla rynków specyficznych, ponieważ rynki te są ograniczone. W konsekwencji inni producenci produkowałby mleko o jakości standardowej, zdolne do przetworzenia, ale bez specjalnych obciążeń. Można przypuszczać, że cena tego mleka podlegać będzie silniejszemu wahaniu niż dzisiaj. Rynki zbytu będą więc orientowane na produkcję podstawową, bądź zróżnicowaną pod względem technologicznym. Dla tych producentów spółdzielnia będzie mogła tworzyć kontrakty pozwalające na zarządzanie zmiennością ich dochodów. Te kontrakty są kontraktami zarządzania ryzykiem cenowym.

Zarządzanie ryzykiem cenowym i dochodowym

W kontekście liberalizacji rynków, cena mleka będzie bardziej zmienna i może mieć konsekwencje bezpośrednie w wahaniami dochodów producentów mleka oraz w jakości mleka [NEWBERY, STIGLITZ 1981]. Produkcja mleka nie będzie limitowana kwotami mlecznymi. Będą więc oni mogli sami zarządzać ryzykiem cenowym w zależności od dochodu jaki chcieliby otrzymać i jakie ryzyko byłoby gotowi ponieść. Spółdzielnie mogłyby również proponować kontrakt zarządzania ryzykiem cenowym.

Producent miałby wybór: stabilizację cenową, bądź podleganie wahaniami cen. Kontrakty tego typu już występują w Stanach Zjednoczonych. Od początku lat 90-tych rząd amerykański skierował sektor mleczarski na drogę gospodarki rynkowej. Ta zmiana w polityce rolnej spowodowała największe wahania cenowe i w konsekwencji zwiększyła ryzyko produkcji dla hodowców i zakładów mleczarskich. Amerykańskie spółdzielnie zaczęły lansować nowe kontrakty, ażeby odpowiedzieć na potrzeby zarządzania ryzykiem cenowym ich członków. Zaproponowały one kontrakty ceny minimalnej i kontrakty na ceny ustalone z góry. Okres na który zawierano te kontrakty wynosił od miesiąca do roku.

W środowisku ekonomicznym bardziej liberalnym, spółdzielnie mleczarskie i ich członkowie sami będą decydować o swoich relacjach społeczno-ekonomicznych. Aby odpowiedzieć na różne oczekiwania członków i ustosunkować się do ich wymagań ekonomicznych, przedstawiciele spółdzielni będą skłonni proponować indywidualne kontrakty. Np. niektóre kontrakty powiążą producentów mleka z rynkiem specyficznym, inne pozwolą na stabilizację ich dochodów.

Ażeby określić efekty tych kontraktów i ich wpływ na strukturę spółdzielni, trzeba analizować ich kompatybilność z istotą spółdzielni. W tej adaptacji wybierają one dochodzenie pragmatyczne. Każda spółdzielnia w zależności od swojej historii i kultury, sama będzie decydować o tym, co chciałaby zaproponować swoim członkom, aby zrealizować swoje cele i ich usatysfakcjonować. Proponuje się, ażeby w sposób naukowy analizować typowe indywidualne kontrakty występujące w spółdzielniach.

Podsumowanie

Rozwój ekonomiczny wymaga ciągle nieustannych zmian spółdzielni. Zmiany te dokonują się szczególnie w relacjach spółdzielnia – członkowie, ujętych obecnie w występujących kontraktach. Kontrakt spółdzielczy jest przedmiotem konstrukcji prawnych, które precyzują szczególnie istotę związków spółdzielczych, czas trwania kontraktu, warunki wnoszenia aportów przez członków, podział rocznych nadwyżek spółdzielni. Ta konstrukcja formalna nie stanowi hamulca dla rozwoju kontraktu spółdzielczego. Poza wynagrodzeniem od udziałów kapitałowych, elementy zmienne kontraktu spółdzielczego są przystosowane do warunków ekonomicznych, a także do rozwoju przedsiębiorstw rolniczych i ich przedstawicieli.

Konieczna wydaje się jednak analiza naukowa. Proponuje się wiele metod analizowania kontraktów w zależności od strategii rynkowych, które korespondują z otoczeniem ekonomicznym.

Przedstawiona analiza dla spółdzielni sektora mleczarskiego zachodniej Francji jest dużym uogólnieniem dla pozostałych sektorów rolnictwa. W kontekście

cie niestabilnej ekonomii winno się testować nowe kombinacje kontraktów indywidualnych, ażeby odpowiedzieć na różne oczekiwania członków.

Literatura

- BATEMAN D. I., EDWARDS J. R., LEVAY C. 1979. *Agricultural cooperatives and the theory of the firm*. Oxford Agrarian Studies 8: 63–81.
- BOUAMRA-MECHEMACHE Z., REQUILLARD V. 2000. *Quelle politique laitière pour l'Europe?* INRA Sciences Sociales 3: 1–6.
- CANVERT C. 1972. *La coopération agricole en Bretagne*. Etude géographique thèse de doctorat, université de Haute-Bretagne: 296 ss.
- COMMISSION GAUTHIER 1994. *De la nécessité de mieux formaliser la pacte coopératif*. Conseil supérieur de la coopération: 19 ss.
- DESHAYES G. 1988. *Logique de la coopération et gestion des coopératives agricoles*. Skippers, Paris: 316 ss.
- DUVALEIX S., CORDIER J., HOVELAQUE V. 2004. *Vers un nouvel engagement coopératif dans le secteur laitier*. Recma, Paris, Nr 288: 46 ss.
- DUVALEIX S., SALMERON M. 2002. *Quelles attentes des producteurs laitiers du grand Ouest envers des producteurs laitiers du grand Ouest envers leur entreprise laitière? Une approche qualitative* Ecole Nationale Supérieure Agronomique, Rennes: 10 (maszynopis).
- HARRIS A., STEFANSON B., FULTON M. 1996. *New generation cooperatives and cooperative theory*. Journal of Cooperatives 11: 15–28.
- HELMBERGER P., HOOS S. 1962. *Cooperative enterprise and organization theory*. Journal of Farm Economics 44(2): 275–290.
- LEVAY C. 1983. *Agricultural co-operative theory*. Journal of Agricultural Economics 34(1): 1–44.
- MEYER T.M. 1997. *Understanding cooperatives: cooperative business principles*. US Dept. of Agriculture, ACS, Information, 45 section: 24 ss.
- NEWBERY D.M., STIGLITZ J.E. 1981. *The theory of commodity price stabilization a study in the economics risk*. Clarendon Press, Oxford: 462 ss.
- NILSSON J. 1996. *The nature of cooperative values and principles transaction cost theoretical explanations*. Annals of Public and Cooperative Economics Nr 67(4): 633–653.
- PEDROTTI R. 1985. *L'Etat et la coopération agricole*. Cirnov SA, Paris: 158 ss.
- PHILLIPS R. 1953. *Economic nature of the cooperative association*. Journal of farm economics 35(1): 74–87.
- SEXTON R.J. 1986. *The formation of cooperatives a game theoretic approach with implications for stability*. American Journal of Agricultural Economics 68(2): 214–225.
- STAATZ J.M. 1983. *The cooperative as a coalition a game theoretic approach*. American Journal of Agricultural Economics 65(5): 1084–1089.

Słowa kluczowe: spółdzielnia, kontrakt spółdzielczy, strategia

Streszczenie

Kontrakty spółdzielcze zawierane z członkami mają istotny wpływ na strukturę spółdzielni. Przedstawiona ich analiza w sektorze mleka udowodniła, że są one kombinacją indywidualnych kontraktów dla wzorcowego kontraktu spółdzielczego. Niestabilność ekonomii wymaga jednak analizowania w sposób naukowy kontraktów w zależności od strategii rynkowych, aby odpowiedzieć na nowe oczekiwania członków.

THE ESSENCE OF CONTRACTS IN DAIRY COOPERATIVES

Danuta Mierzwa

Department of Agricultural Economics and Organization,
Agricultural University, Wrocław

Key words: cooperative, cooperative contract, strategy

Summary

Cooperative contracts entered into with the members exert a remarkable influence upon the structure of cooperative. Presented analysis of individual contracts in the dairy sector proved that they can be used to preparing the model cooperative contract. In order to meet the members' expectations, the signed contracts have to take into account the instability of economics and constantly changing market strategy.

Dr hab. Danuta **Mierzwa**
Katedra Ekonomiki i Organizacji Rolnictwa
Akademia Rolnicza
ul. M. Skłodowskiej-Curie 42
50-369 WROCŁAW